

EHDOTUS VALTIONEUVOSTON ASETUKSEKSI RAVITSEMISLIIKKEIDEN TOIMINNAN VÄLIAIKAISESTA RAJOITTAMISESTA TARTUNTATAUDIN LEVIÄMISEN ESTÄMISEKSI ANNETUN ASETUKSEN 4 §:n MUUTTAMISESTA

1 Tausta ja valmistelu

Tartuntatautilain 31.12.2021 saakka väliaikaisesti voimassa olevassa 58 a §:ssä (447/2021) on säädetty koronavirusepidemian leviämisen estämiseksi ravitsemisliikkeiden asiakkaiden ohjeistus- ja hygieniavaatimuksista, yleisestä asiakaspaikkojen etäisyysvaatimuksesta ja toiminnan suunnitteluvollisuudesta. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä näistä vaatimuksista sekä asiakkaiden oleskeluun ja asiakaspaikkojen sijoittamiseen liittyvistä velvollisuuksista. Valtioneuvoston asetuksella voidaan myös rajoittaa ravitsemisliikkeen asiakaspaikkamäärää sekä aukiolo- ja anniskelu-aikaa laissa säädettyjen edellytysten täytyessä.

Tartuntatautilain 58 a §:n nojalla säädetyn 15.9.2021 saakka voimassa olevan ravitsemisliikkeiden toiminnan väliaikaisesta rajoittamisesta tartuntataudin leviämisen estämiseksi annetun valtioneuvoston asetuksen (608/2021) 4 §:ssä (Erityiset rajoitukset) säädetään ravitsemisliikkeiden asiakasmäärien sekä anniskelu- ja aukioloajan rajoittamisesta maakunnittain ja ravintolatyypeittäin. Voimassa olevat rajoitukset koskevat tällä hetkellä Kymenlaakson, Pirkanmaan, Päijät-Hämeen, Uudenmaan tai Varsinais-Suomen maakuntia.

Valtioneuvoston on tartuntatautilain 58 b:n 3 momentin mukaan tarkoin seurattava, ovatko säädettyjen rajoitusten edellytykset edelleen voimassa. Valtioneuvosto on säännöllisesti alueiden epidemiatilanteita seuraten muuttanut aiemmin voimassa olleessa asetuksessa säädettyjä rajoituksia.

Asetusehdotus on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä kiireellisesti. Epidemiologisen tilanteen määrittely perustuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen 27.7.2021 antamaan lausuntoon ja vaikutusten arvioinnissa on tehty yhteistyötä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Asetusehdotusta ei ole sen kiireellisyyden johdosta tarkastettu oikeusministeriön laintarkastuksessa (VNOS 30 §).

2 Nykytilan arviointi ja ehdotetut muutokset

2.1 Nykytila ja sen arviointi

2.1.1 Valtakunnallinen epidemiatilanne

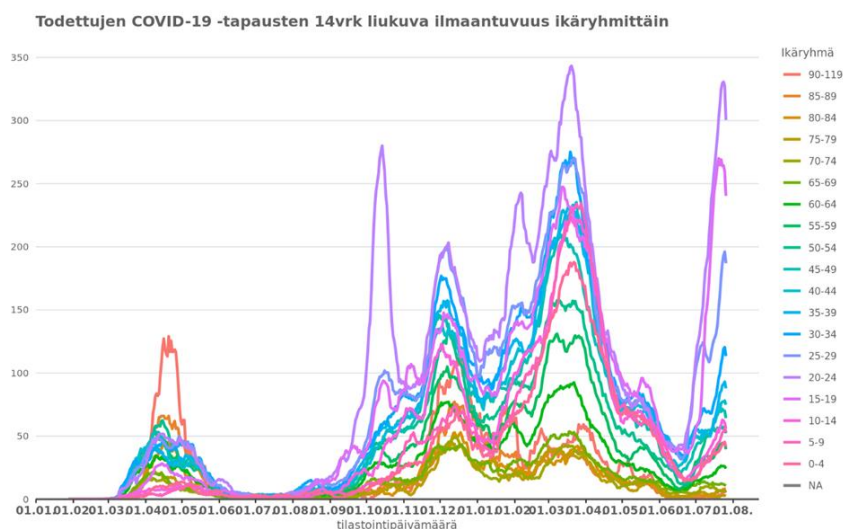
Valtioneuvoston asetuksella 608/2021 säädettiin 29.6.2021 vallitsevien alueellisten epidemiatilanteiden edellyttämiä tartuntatautilain 58 a §:ssä tarkoitettuja rajoituksia tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Rajoitukset tulivat voimaan 1.7.2021. Ravitsemisliikkeiden rajoituksia koskevaa asetusta on muutettu alueiden epidemiatilanteiden muutosten myötä. Edellisen kerran ravitsemistoiminnan rajoituksia koskevan asetuksen 4 §:ää muutettiin 22.7.2021 valtioneuvoston asetuksella 741/2021. Nämä muutokset tulivat voimaan 24.7.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) 27.7.2021 lausunnon¹ mukaan uusien koronatapausten määrä on ollut kasvussa kesäkuun puolivälistä lähtien. Päivittäin todettujen tapausten lukumäärä vastaa THL:n mukaan tällä hetkellä helmikuun 2021 alkupuolen tilannetta.

Ajalla 18.–24.7. tartuntatautirekisteriin ilmoitettiin 2 653 uutta tapausta, noin neljännes enemmän edeltävään 7 vuorokautteen verrattuna (11.–17.7.), jolloin tapauksia oli 2 146. Ajalla 11.–24.7. 14 vuorokauden ilmaantuvuus oli 87/100 000 asukasta, ja sitä edeltävällä 14 vrkn ajanjaksolla (27.6.–10.7.) 53/100 000.

Tapausmäärät ovat heinäkuun alusta lähtien nousseet erityisesti 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä (Kuvaaja 1). Tämä ikäryhmä on sosiaalisesti aktiivinen ja viettää merkittävästi vapaa-aikaa erityisesti baareissa, pubeissa ja muissa vastavissa alkoholinmyyntiin keskittyneissä ravitsemisliikkeissä. Viikolla 29 (19.–25.7.) yli puolet kaikista tartunnoista todettiin 10–29-vuotiailla. Tapaukset painottuivat erityisesti 18–21-vuotiaisiin (noin 19 % kaikista tartunnoista).

¹ THL/3790/4.00.00/2021

Kuvaaja 1. Covid-19-tartuntojen liukuva 14 vuorokauden ilmaantuvuus viiden vuoden ikäryhmissä.

Sairaalahoidossa oli 19.7.2021 52 potilasta, joista 12 tehohoidossa. Viime viikon tilanteeseen verrattuna potilasmäärä on hieman kasvanut, 13.7.2021 sairaalahoidossa oli yhteensä 46 potilasta, joista 9 tehohoidossa. Sairaalahoidon tarve on pysynyt edelleen suhteellisen rauhallisena, mutta kasvanut hieman viimeisten viikkojen aikana.

Viikolla 28 (12.–18.7.) ravintolat olivat saman talouden sisäisten tartuntojen jälkeen merkittävin yksittäinen tartunnanlähde: 17 % tartunnoista oli jäljitettävissä ravitsemisliikkeeseen. Joukkoaltistumisia, joissa enemmän kuin 10 henkilöä altistui covid-19-tartunnalle, todettiin ravintoloissa 69, mikä on yli kolmannes kaikista kyseisellä viikolla tapahtuneista joukkoaltistumisista. Tartunnanlähde jäi epäselväksi 28 %:ssa tapauksista. Alueet, joilla tartuntoja on paljon, ovat raportoineet tartunnanjäljityksen kuormittumisesta ja viiveistä eristysten ja karanteenien asettamisessa.

2.1.2 Alueellinen epidemiatilanne

Yhteenvedo epidemiatilanteen kehittymisestä sairaanhoitopiireittäin on kuvattu liitteessä 1.

Sairaanhoitopiirin alueellisten yhteistyöryhmien itse tekemien arviointien perusteella yksikään alueista ei ollut 27.7.2021 STM:n toimintasuunnitelman määritelmän mukaisessa leviämisvaiheessa. Kymmenen sairaanhoitopiiriä oli määriteltä kiihtymisvaiheeseen. Valtaosalla alueista ilmaantuvuus on kasvanut viimeisen neljän viikon seurantajakson aikana.

- Leviämisvaihe: Ei yhtään aluetta.
- Kiihtymisvaihe: Helsingin ja Uudenmaan (HUS), Kymenlaakson, Päijät-Hämeen, Kanta-Hämeen, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Pirkanmaan, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Keski-Suomen sairaanhoitopiirit (11 aluetta).
- Perustaso: Etelä-Karjalan, Keski-Suomen, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Vaasan, Etelä-Savon, Itä-Savon, Pohjois-Pohjanmaan, Lapin ja Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirit sekä Ahvenanmaan maakunta (11 aluetta).

Viikkoon 28 verrattuna muutoksia alueellisissa tilanteissa on tapahtunut seuraavasti:

- Kainuun ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirit siirtyivät 20.7. perustasolta kiihtymisvaiheeseen.
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä Länsi-Uusimaa siirtyi 22.7. perustasolta kiihtymisvaiheeseen.
- Kanta-Hämeen, Satakunnan ja Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiirit siirtyivät 22.7. perustasolta kiihtymisvaiheeseen.
- Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri siirtyi 26.7. perustasolta kiihtymisvaiheeseen.
- Keski-Suomen sairaanhoitopiiri siirtyi 27.7. perustasolta kiihtymisvaiheeseen.

2.1.3 Varianttitilanne Suomessa

Virusvarianttulinjat, joiden leviämiskyky on tehostunut, tai niissä on jokin muu epidemiaan vaikuttava ominaisuus, WHO on nimennyt VOC- eli variant of concern -linjoiksi, joita kutsutaan suomeksi huolestuttaviksi virusvarianttulinjoiksi. VOC-linjoista ilmeisesti herkimmin tarttuvan deltamuunnoksen aiheuttamia tartuntoja on havaittu Suomessa lisääntyvässä määrin. Deltamuunnosta on nyt tavattu kaikissa sairaanhoitopiireissä, Ahvenanmaan maakuntaa lukuun ottamatta. 19.7.2021 mennessä on vahvistettu yhteensä 1 121 sekvensoitua deltamuunnostapausta, ja viimeisissä otoksissa deltamuunnos on edustanut jo lähes 80 %:a uusista tapauksista. THL:n lausunnon mukaan deltamuunnoksen osuus kaikista sekvensoiduista viruksista on kasvanut nopeasti ja kesäkuun lopussa se oli jo syrjäyttänyt alfamunnoksen valtavarianttina.

Kohdennetut paikalliset toimet, päättäväisesti toteutettuna, voivat tehokkaasti estää myös deltamuunnoksen leviämistä. Tämä on Suomessa osoitettu kahden aikaisemman onnistuneesti torjutun paikallisen epidemian yhteydessä (Keski-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä toukokuussa).

2.1.4 Ravitsemusliikkeiden rooli covid-19-epidemian leviämisessä

Ravitsemisliikkeisiin liittyvien altistumistilanteiden määrän arviointi on haasteellista. Altistuneiden todellisen määrän arvioidaan olevan raportoitua määrää huomattavasti suurempi, sillä pienempiä altistustilanteita on paljon ja hyvin usein altistuneiksi voidaan nimetä tai tunnistaa vain oman seurueen jäsenet eikä muita, toisilleen tuntemattomia asiakkaita. Sama koskee myös ravitsemisliikkeissä tapahtuneiden tartuntojen määrää, joka on huomattava aliarvio johdun sekä raportoinnin puutteesta että siitä, että tartunnan lähde jää nykyisellään noin kolmanneksessa tapauksista selvittämättä.

On tärkeä ymmärtää, että erilaisten altistumisympäristöjen kohdalla on suuria eroavaisuuksia siinä, miten helposti ja luotettavasti on mahdollista todeta tartuntojen lähde. Esimerkiksi työpaikoilla ja oppilaitoksissa tämä on melko helppoa, mutta ravitsemisliikkeiden kohdalla huomattavasti vaikeampaa, koska ihmisten vaihtuvuus on suurta eikä kävijöistä pidetä kirjaa. Erityisen riskialttiita ajankohtia tai muita olosuhteita ravitsemisliikkeissä on haasteellista yksityiskohtaisesti eritellä altistumisten ja tartuntojen aliraportoinnista johtuen. Ravintoloissa, kuten muissakin rajatuissa ympäristöissä, tartuntariskiä lisääviä tekijöitä ovat ahtaat, huonosti ilmastoidut sisätilat, kovaääninen puhe ja turvaväleistä lipsuminen.

2.1.5 Rokotukset ja vakavan akuutin sairastumisen riski

Rokottamattomalla COVID-19 infektion saaneella vakavan taudinkuvan ja kuoleman riskit kasvavat vahvasti ikäriippuvasti. Suomessa kuolleisuus on yli 80-vuotiailla ennen rokotuksia ja nykyisillä hoitomenetelmillä ollut noin 27 %, 75–79-vuotiailla noin 13 % ja vielä 70–74 vuoden ikäisillä noin 4 %. Kuoleman riski rokottamattomilla 50–59-vuotiailla on 0,2 %, ja tätä nuoremmilla kuolemantapaukset ovat hyvin harvinaisia, lähes aina yhteydessä johonkin vakavaan perustautiin tai muuhun riskitekijään. Suomessa yksikään alle 20-vuotias ei ole menehtynyt koronaan, ja 20–29-vuotiaitten ikäryhmään on osunut alle viisi kuolemantapausta.

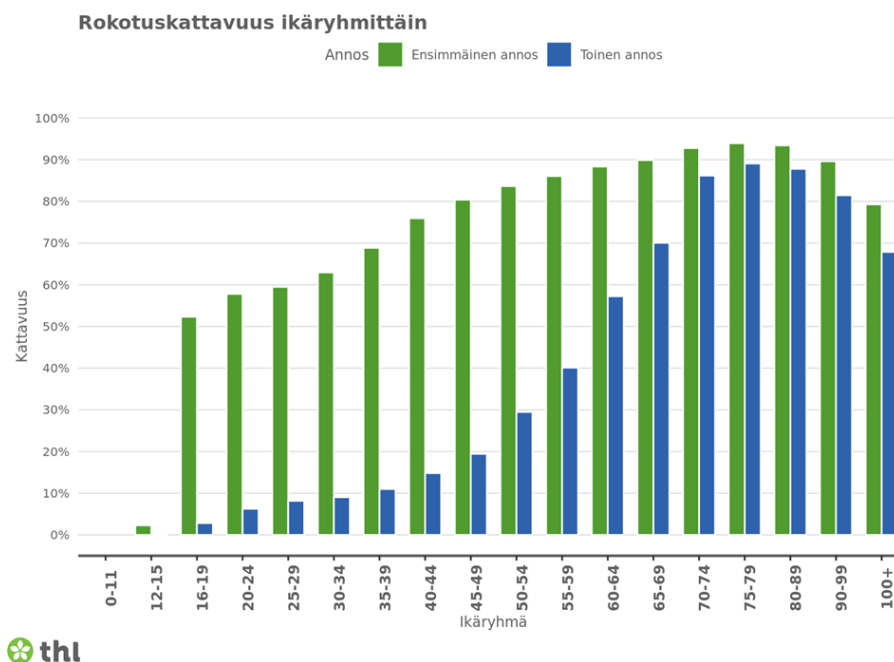
Sairaalahoitoa vaativan vakavan sairastumisen riski noudattaa myös iän mukaan nousevan riskin kaavaa. Sairaalahoitoon on päätyneet alle 40-vuotiaista covid-19 tautiin sairastuneista 1–2 %, 40–49-vuotiaista 4 %, 50–59-vuotiaista 7 %, 60–69-vuotiaista 12 %, ja yli 70-vuotiaista 20 %. Tehohoitoon on joutunut alle 50-vuotiaista koronaan sairastuneista alle 1 %, alle 60-vuotiaista 1 %, ja alle 70-vuotiaista 3 %. Osa vanhimmasta ikäryhmästä ei päädy sairaala- eikä tehohoitoon vaikeasta taudista huolimatta.

Uudet Iso-Britannian NHS:n (kansallinen julkinen terveystalvelujärjestelmä) tutkimustulokset osoittavat myös, että sekä mRNA- että adenovirusvektorirokotteet (joita molempia käytetään Suomessa) estävät erittäin tehokkaasti vakavaa, sairaalahoitoa vaativaa tautia täyden rokotussarjan saamisen jälkeen (80–99 %). Iso-Britanniassa tehdyt laajat koronarokotusohjelman väestötason seuranta tutkimukset osoittavat lisäksi, että jo yhden annoksen jälkeen teho on n. 75–80 % sairaalahoitoista covid-19-tautia vastaan, ja että rokotus suojaa alfa- ja deltavirusmuunnoksilta yhtä tehokkaasti.

Oireisen taudin suhteen suoja on yhden annoksen jälkeen vain osittainen 55–70 %, mutta kahden annoksen jälkeen erityisesti mRNA-rokotteilla lähes samaa luokkaa kuin suoja vakavaa tautia vastaan (85–95 %). Näiden rokotteiden

suoja oireetonta infektiota vastaan vaihtelee ensimmäisen annoksen jälkeisestä kohtuullisesta tehosta (55–70 %) toisen annoksen jälkeiseen hyvään tehoon (65–90 %). Suojateho on osoitettu myös perhepiirissä tapahtuvaa leviämistä vastaan ensimmäisen annoksen jälkeen (35–50 %).

Suomessa koko väestöstä 65 % on 26.7.2021 mennessä saanut ensimmäisen koronarokoteannoksen ja 31 % toisen rokoteannoksen. Yli 70-vuotiaiden joukossa on saavutettu 87 % täyden rokotussarjan kattavuus, ja ikäryhmästä 93 % on saanut yhden annoksen. 60–69-vuotiaista 89 % on saanut ensiannoksen ja 64 % täyden rokotussarjan. Vastaavat luvut 50–59-vuotiailla ovat 85 % ja 35 %. 16–29-vuotiaista 57 % on saanut yhden rokoteannoksen ja vasta 6 % toisen (Kuvaaja 2).

Kuvaaja 2. Covid-19-rokotuskattavuus viiden vuoden ikäryhmissä (tilanne 26.7.).

Rokotukset suojaavat jo erittäin hyvin ikääntyneitä sekä niitä vakavalle taudille alttiita, joiden sairastumisen riski on korkein. Tästä merkkinä voidaan pitää kuolemantapausten lähes kokonaan loppuminen sekä tapausmäärien lasku lähes nolnaan vanhimmissa ikäryhmissä.

Ottaen huomioon tutkimustulokset Iso-Britanniassa, osalla 50–69-vuotiaiden ikäryhmästä voidaan arvioida olevan jo varsin hyvä suoja vakavaa tautia kohtaan jo yhdenkin rokoteannoksen turvin ja tätäkin nuoremmilla koko ajan parempi rokotuskattavuuden noustessa. Suojan syntyemisessä on kuitenkin noin kahden viikon viive, joten todellinen suoja on hieman rokotuskattavuuslukuja matalampi. Suomessa on siksi vielä melko suuri, mutta päivä päivältä kutistuva väestönosa, josta pieni, muttei merkityksetön, osuus saattaa tartunnan saadessaan yhä sairastua vakavasti.

Vaikka nuorten aikuisten vakavan sairastumisen riski on ilman rokotuksiakin matalaa tasoa, tartunta voi kuitenkin heiltä välittyä keski-ikäisille ihmisille, joilla riski on osalla yhä merkittävä. Tämä riski laskee väestötasolla kohtuullisen matalaksi vasta, kun 50 vuotta täyttäneiden rokotuskattavuus nousee riittävän korkeaksi.

2.2 Ehdotetut muutokset

Ehdotetaan, että asetuksen 4 §:n mukaisesta ravitsemisliikkeiden asiakasmäärän rajoittamisesta säädettäisiin voimassa olevassa asetuksessa säädettyjen maakuntien (Kymenlaakso, Päijät-Häme, Pirkanmaa, Uusima ja Varsinais-Suomi) lisäksi Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Satakunnan maakuntien alueilla, jotka ovat edellä mainittujen maakuntien lisäksi määritelty nyt covid-19-epidemian kiihtymisvaiheeseen.

Asetusehdotuksen mukaan Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Kymenlaakson, Pirkanmaan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen, Satakunnan, Uudenmaan tai Varsinais-Suomen maakunnassa sijaitsevan ravitsemisliikkeen, jonka pääasiallisena ravitsemistoimintana on tarjota yleisölle maksusta elintarvikelaissa (297/2021) tarkoitettussa elintarvikehuoneistossa alkoholijuomia, sisätilassa tai sen osassa saisi oleskella yhtäaikaisesti enintään puolet tartuntatautilain (1227/2016) 58 a §:n 2 momentissa tarkoitettusta anniskeluluvan tai rakennussuunnitelman mukaisesta suurimmasta määrästä asiakkaita tai henkilöitä. Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Kymenlaakson, Pirkanmaan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen, Satakunnan, Uudenmaan tai Varsinais-Suomen maakunnassa sijaitsevan muun kuin edellä tarkoitettun ravitsemisliikkeen sisätilassa tai sen osassa saisi oleskella yhtäaikaisesti enintään kolme neljäsosaa mainitussa momentissa tarkoitettusta määrästä asiakkaita tai henkilöitä.

Lisäksi asetuksen mukaan Kainuun, Kanta-Hämeen, Kymenlaakson, Pirkanmaan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen, Satakunnan, Uudenmaan tai Varsinais-Suomen maakunnassa sijaitsevassa ravitsemisliikkeessä alkoholi-juomien anniskelu olisi lopetettava viimeistään kello 24 ja liikkeen saisi pitää avoinna ravitsemistoiminnan asiakkaille kello 5:stä kello 1:een.

Voimassa olevan ravitsemisliikkeiden rajoituksia koskevan asetuksen 2 ja 3 §:n mukaiset yleiset hygieniavelvoitteet sekä asiakkaiden oleskelun ja sijoittamisen järjestelyjä ei voida enää pitää riittävinä kiihtymisvaiheessa olevien maakuntien alueilla, sillä niiden mukaisia toimia on toteutettu näissäkin maakunnissa heinäkuun alusta lukien, alueiden ollessa vielä perustasolla. Näiden velvoitteiden toteuttamisesta huolimatta epidemia on siirtynyt näillä alueilla kiihtymisvaiheeseen, minkä vuoksi on välttämätöntä ottaa käyttöön myös aukiolo- ja anniskelurajoitukset, jotta voidaan ehkäistä epidemian siirtyminen leviämisvaiheeseen. Välttämättömyyden arvioinnissa on otettava huomioon myös se, että tällä hetkellä esimerkiksi Helsingin ja Pirkanmaan alueilla yli puolet uusista tartunnoista ovat tulleet ravintoloista. Keski-Suomen alueellinen tartuntatautien torjunnan johtoryhmän mukaan Keski-Suomen sairaanhoitopiirin alue siirtyy kiihtymisvaiheeseen. Johtoryhmän mukaan myös Keski-Suomessa merkittävä osa tartunnoista on ollut lähtöisin kesän yksityisistä ja julkisista tapahtumista, yökerhoista ja ravintoloista.

Asetus liittyy rajoitusten välttämättömyyden arviointiin ja se on tarkoitettu tulemaan voimaan viipymättä eli 31.7.2021.

3 Vaikutukset

Tartuntatautilaissa tarkoitettujen ravitsemistoiminnan väliaikaisten rajoitusten taloudellisia ja muita vaikutuksia on kuvattu hallituksen esityksessä HE 32/2021 vp.

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ravitsemisliikkeiden toiminnan rajoittamisesta aiheutuvista yritys- ja työllisyysvaikutuksista koskevan muistion (27.7.2021) mukaan arvioitaessa yritys- ja työllisyysvaikutuksia, on otettava huomioon rajoitusten kohdentuminen, ajallinen ulottuvuus, muut yrityksiin ja työllisyyteen vaikuttavat tekijät sekä muut seikat. Rajoitusten kohdentumisen takia ei voida tehdä suoraan johtopäätöksiä rajoitusten valtakunnallisista yritys- ja työllisyysvaikutuksista.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2019 ravitsemistoiminnan (TOL 56) yritysten lukumäärä oli 13 465, liikevaihto 6 390 M€ ja henkilöstön määrä oli 60 519. Nyt ehdotetut uudet ravitsemistoiminnan rajoitustoimet kohdistuivat Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Satakunnan alueella toimiviin ravitsemisalan yrityksiin. Taulukossa 1. kuvataan ravitsemistoimialan laajuutta kyseisten maakuntien alueilla.

Maakunta	Ravitsemistoiminnan toimipaikkoja	Osuus koko maan yrityksistä %	Henkilöstön lkm yhteensä	Osuus koko maan yrityksistä %	Liikevaihto 1000 €	Osuus koko maan yrityksistä %
Kainuu	118	alle 1	362	alle 1	39 572	alle 1
Kanta-Häme	397	3	1525	3	139 309	2
Keski-Suomi	568	4	2070	3	223 666	4
Pohjois-Karjala	302	2	1207	2	105 114	2
Pohjois-Savo	477	4	2075	3	228 252	4
Satakunta	465	4	1721	3	174 019	3

Taulukko 1. Ravitsemistoiminnan (TOL 56) yritysten lukumäärät maakunnittain

Kainuussa ravitsemisalalla toimii alle prosentin verran yrityksiä koko maan toimialan yrityksistä ja osuus alan yritysten henkilöstömäärästä sekä liikevaihdosta on alle prosentin luokkaa. Kanta-Hämeessä ravitsemisalalla toimii 2 prosenttia koko maan toimialan yrityksistä, työskentelee 3 prosenttia alan yritysten henkilöstöstä ja sinne on keskittynyt 2 prosenttia alan liikevaihdosta. Keski-Suomessa ravitsemisalalla toimii 4 prosenttia koko maan toimialan yrityksistä, työskentelee 3 prosenttia alan yritysten henkilöstöstä ja sinne on keskittynyt 4 prosenttia alan liikevaihdosta. Pohjois-Karjalassa ravitsemisalalla toimii 2 prosenttia koko maan toimialan yrityksistä, työskentelee 2 prosenttia alan yritysten henkilöstöstä ja sinne on keskittynyt 2 prosenttia alan liikevaihdosta. Pohjois-Savossa sijaitsee 4 prosenttia koko maan toimialan yrityksistä ja työskentelee 3 prosenttia alan yritysten henkilöstöstä, kun sinne on keskittynyt 4 prosenttia alan liikevaihdosta. Satakunnassa sijaitsee 4 prosenttia koko maan toimialan yrityksistä, työskentelee 3 prosenttia alan yritysten henkilöstöstä ja sinne on keskittynyt 3 prosenttia alan liikevaihdosta.

Tilastokeskuksen mukaan ravitsemistoiminnan liikevaihto kasvoi valtakunnallisesti vuoden 2021 toukokuussa. Tällöin työpäiväkorjattu liikevaihto nousi 81,4 %:a edellisvuodesta. Tämän nopean positiivisen kehityksen taustalla on kuitenkin vuonna 2020 koettu poikkeuksellisen suuri alan liikevaihdon romahtaminen. Majoitus- ja ravitsemisalana edeltävään huippuvuoteen 2019 verrattaessa kuukausittainen kokonaisliikevaihto on pysynyt hyvin alhaisena alkuvuonna 2021.²

TEM:n muistion mukaan valtakunnallisesti ravitsemistoiminnan toimiala palautui vuoden 2020 kesällä varsin nopeasti pandemiakriisin ensi vaiheesta. Kehitys vuoden 2020 syksystä lähtien on ollut kuitenkin alavireistä, ja vasta toukokuussa 2021 palkkasumma kääntyi ensi kertaa kasvuun elokuun 2020 jälkeen. Nyt ehdotetuilla uusilla rajoituksilla on vaikutusta ravitsemisliikkeiden myynnin positiiviseen kehitykseen, koska uudet rajoitukset vaikuttavat ihmisten liikkumiseen ja kulutuskäyttämiseen. Toisaalta taas kohdennetuilla rajoituksilla vahvistetaan asiakkaiden luottamusta esimerkiksi turvalliseen ravintolassa käyntiin.

Rajoitusten suurimmat taloudelliset vaikutukset kohdistuvat seurusteluravintoloiden, pubien, baarien ja yökerhojen toimintaan, jotka joutuvat rajoittamaan aukiolo- ja anniskeluaikojaan. Anniskelu- ja aukiolorajoitusten voidaan katsoa kohdentuvan em. kaltaisiin yrityksiin, joiden pääasiallisena toimintana on tarjota yleisölle maksusta elintarvikelaissa (297/2021) tarkoitettua elintarvikehuoneistossa alkoholijuomia. Asetuksen asiakasmääriä koskevilla rajoitustoimilla voidaan katsoa olevan vaikutuksia kuitenkin myös pienempiin ravitsemisliikkeisiin, kahviloihin tai ruokaravintoloihin, joiden pääasiallinen toiminta ei keskity alkoholijuomien myyntiin eikä alkoholinkäytöstä johtuvia tartuntaketjuja synny, mutta asiakasmääriä rajataan silti jo mahdollisesti hyvinkin pienissä tiloissa. Pienimmille yrityksille asiakasmäärien rajaaminen voi pahimmillaan tehdä liiketoiminnasta kannattamatonta.

Rajoitusten keventäminen on vaikuttanut pääasiassa positiivisesti ravitsemisliikkeiden toimintaedellytyksiin. Nordean luottokorttidatan mukaan kevään rajoitustoimien helpottaminen on lisännyt selvästi ravitsemusliikkeiden myyntiä kotimaisille asiakkaille. Ravintoloiden toipuminen on kiihtynyt kesän aikana ja korttimaksut kohosivat yli kahden vuoden takaisen tason. Käsillä olevien rajoitusten kohteena olevista maakunnista kuitenkin erityisesti Satakunnan, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Keski-Suomen ja Kainuun alueella ravintoloiden myynnin kehitys on selvästi positiivista, kun Kanta-Hämeen alueella myynnin kehitys on heikompaa.³

Uusilla rajoituksilla on vaikutusta ravitsemisliikkeiden myynnin positiiviseen kehitykseen, koska uudet rajoitukset vaikuttavat ihmisten liikkumiseen ja kulutuskäyttämiseen. Toisaalta kohdennetuilla rajoituksilla vahvistetaan asiakkaiden luottamusta esimerkiksi turvalliseen ravintolassa käyntiin.

Sisärajavalvonnan päättymisen (26.7.2021) mahdollisia vaikutuksia tartuntamääriin on toistaiseksi mahdotonta arvioida. Ulkomaisten matkailijoiden maahanpääsillä ennakoidaan olevan kuitenkin positiivisia vaikutuksia ravitsemisliikkeiden liikevaihtoon erityisesti sellaisissa maakunnissa, joihin kohdistuu matkailua.

Työllisyysvaikutukset

² Helsinki GSE Tilannehuone. Tilannehuoneen raportti 22.7.2021 – viimeisimmät kehityskulut työmarkkinoilla, kotitalouksissa ja yrityksissä. Saatavilla: <https://www.helsinkigse.fi/corona/tilannehuoneen-raportti-22-7-2021-viimeisimmatkehityskulut-tyomarkkinoilla-kotalouksissa-ja-yrityksissa/>

³ Suomi, Robert & muut (2021): Koronamittari: Vahva vuosipuolisko korttimaksuissa. Nordea 14.7.2021. Saatavilla: <https://corporate.nordea.com/api/research/attachment/133694>

Työttömien työnhakijoiden määrää on mahdollista seurata alueellisesti, mutta alueellisten rajoitusten vaikutuksista on vaikea tehdä suoria johtopäätöksiä työllisyydestä. Ravitsemisalalan työllisyyteen vaikuttaa myös muu talouden kehitys ja kuluttajien käyttäytyminen, minkä vuoksi nyt ehdotettujen uusien ravitsemistoiminnan rajoitusten suoria määrällisiä vaikutuksia työllisyyteen voidaan koettaa selvittää vasta jälkikäteen.

Matkailu- ja ravitsemisalalla osaavan henkilöstön siirtyminen toisille toimialoille pitkään jatkuneiden lomautusten ja epävarmojen tulevaisuuden työllisyysnäkömyönten vuoksi on yksi työllisyysvaikutuksiin liittyvä huolenaihe. Tällä olisi kauaskantoisia vaikutuksia toimialan työllisyyteen. Matalapalkkaisena ja naisvaltaisena alana ravitsemistoiminnan pitkään jatkuneilla lomautuksilla on heikentävä vaikutus alan imagoon ja työllisyysnäkömyönten myös tulevaisuudessa. Tällä voisi olla myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Pelkkää alakohtaista tarkastelua ei voida pitää riittävänä työllisyystarkastelussa, sillä talouden ja työmarkkinoiden normaaliin dynamiikkaan kuuluu se, että supistuvilta toimialoilta vapautuva työvoima hakeutuu kasvaville aloille.

Vuonna 2020 koko majoitus- ja ravitsemustoimialan työllisyys laski 20 prosenttia edellisvuodesta. Kesäkuussa 2021 rajoitustoimien kohteeksi nyt otettavilla alueilla oli kaikkiaan noin 1500 työtöntä työnhakijaa ja noin 400 lomautettua ammattiryhmissä ravintola- ja suurtaloustyöntekijät sekä tarjoilutyöntekijät. Koko maan näiden ammattiryhmien työttömistä osuus oli noin 17 prosenttia ja lomautetuista noin 8 prosenttia.

Ratkaisevaa rajoitusten työllisyysvaikutusten kannalta on niiden kesto. Lyhytkestoisena näillä rajoitustoimilla on vain lieviä haitallisia työllisyysvaikutuksia, mutta pitkittyessään ne alkavat laskea alan työllisyyttä ja lisätä työttömyyttä. Työttömyys voi alkaa lomautuksina. Rajoituksilla on myös sekä ravintoloiden omistajien että työntekijöiden näkökulmasta epävarmuutta kasvattavia vaikutuksia. Tämä voi nostaa rekrytointikynnystä.

Lyhytkestoisina rajoitusten työllisyysvaikutukset jäävät marginaalisiksi, mutta saattavat nousta muutamiin satoihin henkilöihin, mikäli rajoitusten voimassaolo pitkittyy esimerkiksi 2-3 kuukauden mittaisiksi. Rajoitusten voimassaolon edelleen pitkittyessä työllisyys heikkenee edelleen ja työttömien työnhakijoiden määrä kasvaa. Tällaiset vaikutukset voisivat siis olla rajoitusten piiriin tulevien alueiden ravitsemusalalla havaittavia muutoksia. Kokonaistyöllisyyden muutokset voivat kuitenkin jäädä vähäisemmiksi.

Muut vaikutukset

Rajoitukset aikaansaavat ammatin ja elinkeinonharjoittamisen estymisen ja toimeentulon menetysten johdosta inhimillistä kärsimystä sekä hyvinvointi- ja terveysongelmia, mutta myös yleisvaarallisen tarttuvan taudin leviämisen samoja vaikutuksia. Ehdotusta valmisteltaessa on näitä asioita punnittu ja päädytty siihen, että esitys on suhteessa siitä aiheutuviin hyötyihin ja haittoihin nähden tasapuolinen ja oikeasuhtainen.

Rajoitukset lisäävät valtion erilaisiin yritysten ja yksilöiden tukiin liittyviä kustannuksia. Toisaalta ne vähentävät esimerkiksi sairastumisista ja karanteeneista aiheutuvia päivärahaa kuluja. Työllisyyden osalta on huomioitava myös ne haitat, joita myös muille kuin ravintola-alalle syntyy siitä, että henkilöstöä on oman tai alaikäisen lapsen sairastumisen tai altistumisen vuoksi poissa töistä. Erityisen kriittisiä toimialoja ovat tässä suhteessa kuljetus- ja logistiikka, apteekkiala, infrastruktuurin ylläpitämiseen liittyvä työ, perustuotanto, kaupan ala, terveydenhuolto, sosiaalihuolto, varhaiskasvatus, poliisi, pelastustoimi, osa opetuksesta. Osassa edellä mainituista aloista on ollut vaikeaa löytää työvoimaa jo ennen COVID-19-epidemiaa.

Rajoituksilla on useita, osittain vastakkaisia vaikutuksia kansalaisyhteisöön. Ne muun muassa kaventavat mahdollisuuksia viettää aikaa ravintoloissa, mutta myös vähentävät pelkoa ravintoloista leviävistä tartuntaketjuista.

Koska rajoitusten on aiempien kokemusten perusteella todettu hidastavan taudin etenemistä ja siten edesauttavan mahdollisimman nopeaa paluuta perustason tilanteeseen, on tällä vaikutusta myös henkiseen kriisinkestävytyteen. Mitä nopeammin pääsemme normaalitilanteeseen, sitä pienemmiksi vaikutukset niin talouteen, yhteiskuntaan, palveluihin kuin yksilötasollekin muodostuvat.

Rajoitusten muutoksia on myös edellä mainittujen vaikutusten seurannan pohjalta tarkoitus jatkaa viikoittain alueiden epidemiatilanteen mukaisesti ja lisäksi uudella tarkastelulla epidemiatilanteen vakiinnuttua jälleen.

Ravitsemistoiminnan rajoitusten ja velvollisuuksien valvonta kuuluu aluehallintoviranomaisten tehtäviin. Aluehallintovirastot hoitavat lukuisia valtion aluehallinnon tehtäviä. Tartuntatautilain 12 §:n 1 momentin mukaan tartuntatautien torjuntatyön lainmukaisuuden valvonta ja siihen liittyvä ohjaus kuuluu aluehallintovirastolle toimialueellaan. Aluehallintoviraston tehtäviin kuuluu myös lain 58 §:ssä tarkoitettujen rajoituspäätösten tekeminen silloin, kun ne ovat tarpeen usean kunnan alueella. Aluehallintovirastot valvovat lisäksi alkoholilain 60 §:n 1 momentin mukaan alkoholijuomien vähittäismyyntiä ja anniskelua sekä markkinointia alueellaan.

Aluehallintovirastot ovat valvoneet velvollisuuksien ja rajoitusten noudattamista pääosin rinnan alkoholilain valvonnan yhteydessä. Vaikka käytössä ei ole ollut lisäresursseja, valvontaa on toteutettu erinomaisesti ennen kaikkea neuvoin ja ohjein. Suurin osa ravitsemisliikkeistä on huolehtinut tartuntataudin leviämistä estävistä toimista senkin vuoksi, että asiakkaat edellyttävät oman turvallisuutensa varmistamista. Valvonnassa havaitut epäkohdat ovat liittyneet esimerkiksi suunnitelmien puutteellisuuteen tai puuttumiseen ja jonkin verran myös riittämättömään etäisyyksien ylläpitoon asiakkaiden välillä. Aluehallintovirastot kykenevät näin ollen edelleen väliaikaisesti suoriutumaan näistä lisätehtävistä.

4 Rajoitusten välttämättömyys

Valtioneuvoston on tartuntatautilain 58 b §:n mukaan tarkoin seurattava, ovatko 58 a §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetut rajoitusten edellytykset edelleen voimassa. Jos edellytykset eivät enää täyty, on valtioneuvoston viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin 58 a §:n ja siihen liittyvien säännösten kumoamiseksi. Jos 58 a §:n 2–4 momentin nojalla säädetyt rajoitukset eivät enää ole välttämättömiä joillain alueilla tai säädetyssä laajuudessa, valtioneuvoston on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin valtioneuvoston asetuksen muuttamiseksi.

Lain 58 a §:n 2 momentissa säädetään ravitsemistoiminnan harjoittajien velvollisuudesta huolehtia siitä, että asiakkaiden saapuminen ja oleskelu järjestetään yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi riittävän väljästi, asiakaspaikat sijoittuvat riittävän etäälle toisistaan ja tartuntariski pidetään ravitsemisliikkeen toiminnassa mahdollisimman pienenä. Momentin mukaan, jos yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi on välttämätöntä, voidaan valtioneuvoston asetuksella säätää tarkemmin tietyillä alueilla sijaitsevien ravitsemisliikkeiden asiakkaiden saapumiseen ja oleskeluun, asiakaspaikkojen sijoittamiseen sekä asiakkaiden puhetta peittävän äänentoiston käyttämisen ja musiikin soittamisen rajoittamiseen liittyvistä velvoitteista sekä sisä- ja ulkotilojen asiakaspaikkamäärään liittyvistä vaatimuksista. Asetuksenantovaltuutta on rajattu siten, että asetuksella voidaan rajoittaa sellaisten ravitsemisliikkeiden, joiden pääasiallisena ravitsemistoimintana on tarjota yleisölle maksusta elintarvikelaissa tai Ahvenanmaan maakunnan vastaavassa lainsäädännössä tarkoitettua elintarvikehuoneistossa alkoholijuomia, asiakasmäärää enintään 67 prosenttia ravitsemisliikkeen suurimmasta anniskeluluvassa tai rakennussuunnitelmassa mainitusta määrästä. Muiden ravitsemisliikkeiden asiakasmäärää voidaan rajoittaa enintään 50 prosenttia edellä tarkoitetuissa säännöksissä tarkoitettua suurimmasta asiakas- tai henkilömäärästä. Jos ravitsemisliikkeen pääasiallinen ravitsemistoiminta eri ajankohtina vaihtelee, sovelletaan momentin mukaan sen toimintaan kunakin ajankohtana sitä rajoitusta, johon sen ravitsemistoiminta kyseisenä ajankohtana liittyy. Valtioneuvoston asetuksella voidaan lisäksi antaa tarkempia säännöksiä tässä pykälässä tarkoitetuista asiakasmäärien rajoituksista ja niiden kohdentumisesta.

Lain 58 a §:n 3 momentin mukaan ravitsemisliikkeen on lyhennettävä aukiolo- ja anniskeluaikaa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi eivätkä ravitsemisliikkeen tilojen ja pintojen puhdistamistoimenpiteet, hygieniaohjeet, asiakaspaikkojen järjestely ja muut toimenpiteet ole riittäviä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Valtioneuvoston asetuksella voidaan momentissa säädettyjen edellytysten täyttyessä antaa tarkempia säännöksiä ravitsemisliikkeen aukioloa kello 18:n ja 5:n välisenä aikana ja anniskelua kello 17:n ja 9:n välisenä aikana koskevista rajoituksista sekä siitä, millaisissa ravitsemisliikkeissä kyseisiä rajoituksia on noudatettava.

Lain 58 a §:n 4 momentissa säädetään niistä edellytyksistä, joiden täyttyessä asiakasmäärän rajoitus saa ravitsemisliikkeessä, jonka pääasiallisena ravitsemistoimintana on tarjota alkoholijuomia, olla suurempi kuin 50 prosenttia, ja muussa ravitsemisliikkeessä suurempi kuin 25 prosenttia sekä anniskeluaikaa koskeva rajoitus saa koskea aukioloaikaa ennen kello 23:a ja anniskeluaikaa ennen kello 22:ta. Edellytyksenä on, että tartuntataudin leviämisen estäminen on valtakunnallisesti epidemian nopean kiihtymisen tai muuntuneen viruksen leviämisen uhan vuoksi välttämätöntä

ja alueella todetaan muuntuneen viruksen väestöleviämistä tai tautiryppäitä, joiden tartuntaketjuja ei pystytä luotettavasti jäljittämään ja jotka aiheuttavat asiantuntija-arvion mukaan merkittävän riskin uusien tartuntojen leviämiseen alueella.

Lain 58 a §:n 5 momentin mukaan pykälän 2–4 momentin nojalla säädettyjen rajoitusten on oltava välttämättömiä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi niillä alueilla ja ravitsemisliikkeissä, joita ne koskevat.

Näin ollen laissa säädetty välttämättömyyden edellytys koskee

- asetuksen 3 §:ssä säädettyjä asiakkaiden oleskelua ja sijoittamista koskevia velvollisuuksia
- asetuksen 4 §:ssä säädettyjä asiakasmäärän rajoituksia sekä anniskelu- ja aukioloaikojen rajoituksia.

Näiden edellytysten täyttymistä on voimassa olevan asetuksen valmistelun ja voimassaolon yhteydessä arvioitu seuraavasti:

4.1 Rajoitusten yhteys ravitsemisliiketoimintaan

Ravitsemistoiminnan rajoittaminen covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi perustuu niihin kansainvälisiin ja kansallisiin kokemuksiin ja tutkimustuloksiin, että epidemiaa voivat kiihdyttää merkittävästi tilanteet, joissa ihmiset viettävät vapaa-aikaansa pitkään ahtaissa sisätiloissa, joissa on paljon ihmisiä tiiviissä kontaktissa. Tällaisissa tilanteissa yksikin tartuttava henkilö voi altistaa virukselle suuren joukon ihmisiä, joista voi käynnistyä laajoja tartuntaketjuja. Erityisen riskialttiita ajankohtia tai muita olosuhteita ravitsemisliikkeissä on haasteellista yksityiskohtaisesti eritellä altistumisten ja tartuntojen aliraportoinnista johtuen. Vaikka Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ei tilastoi ravitsemisliikkeissä tapahtuneita tartuntoja tai niissä syntyneitä tartuntaketjuja ravitsemisliikkeen tyyppin mukaan, erityisesti myöhäisen illan ja öisen anniskelun yhteydessä riskit ovat realisoituneet laajoinakin tartuntaketjuina.

Käytännössä lähes kaikille epidemian leviämistä estäville suosituksille, määräyksille ja lakisäätteisille rajoituksille on yhteistä se, että epidemiatilanteen niin vaatiessa on tilapäisesti välttämätöntä rajoittaa ihmisten välistä kanssakäymistä ja sosiaalisia kontakteja. Tässä suhteessa ravitsemistoiminnan rajoittaminen ei ole poikkeus, vaan johdonmukainen samaan tavoitteeseen tähtäävä toimi.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos arvioi 27.7.2021 antamassaan lausunnossa, että mikäli epidemiaa pyritään edelleen hillitsemään siten, että tavoitteena on estää tartuntojen laaja leviäminen keskisuudessa vakavamman sairastumisen riskissä oleviin ikäryhmiin, tulee ensisijaisiin toimiin kuulua ravitsemisliikkeiden toimintaan liittyvien rajoitusten käyttö (erityisesti alkoholin myyntiin keskittyvät ilta- ja yöaikaan toimivat ravitsemisliikkeet, ts. baarit, pubit, yökerhot ja vastaavat). Tätä puoltaa se, että viime aikoina kerätty tieto viittaa vahvasti niihin merkittävänä Covid-19-tartunnan riskiympäristönä nuorten aikuisten kohdalla. Osalta alueista, etenkin niiltä, joissa ravitsemisliikkeisiin liittyviä altistustilanteita ja tartuntaketjuja on ollut, on tullut toiveita rajoitusten tiukentamiseen. Rajoitusten toivotaan auttavan baareista lähtöisin olevien tartuntojen saamista hallintaan.

THL arvioi lausunnossaan kuitenkin myös, että nuorempien ikäryhmien altistumisista ja tartunnoista kutakuinkin yhtä suuri osa näyttää liittyvän yksityistilaisuuksiin tai spontaaneihin kokoontumisiin ja ajanviettoon kuin edellä mainittuihin ravitsemusliikkeisiin.

4.2 Rajoitusten kohdentaminen aluetasolla

Tartuntatautilain 58 a §:n 5 momentin mukaan kyseessä olevien rajoitusten on oltava välttämättömiä yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi niillä alueilla, joita ne koskevat. Alueen määrittelyä ei ole säännöksessä rajattu ja sillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi maakuntaa, sairaanhoitopiiriä tai kuntaa riippuen välttämättömyyspunninnasta. Aluekohtaisen tilanteen ja rajoitusten välttämättömyyden arvioinnissa voidaan käyttää apuna esimerkiksi uusien tartuntojen ilmaantuvuuden määrää, positiivisten testitulosten osuutta testatuista, jäljitysten alkuperätietoja sekä yleisvaaralliseen tartuntatautiin liittyvää sairaalahoidon tarvetta alueella. Välttämättömyysarvioinnissa voidaan ottaa huomioon myös lähialueiden ja koko maan tilanne (StVM 27/2020 vp).

Eduskunnassa on ravitsemistoiminnan sulkemisen ja rajoitusten käsittelyn yhteydessä kiinnitetty useita kertoja huomiota tarkan aluetason tarkastelun erityiseen tarpeeseen. Rajoitusten välttämättömyys tulee perustella jokaisella alueella erikseen ja arvioinnin tulee kattaa sekä ajallinen että alueellinen välttämättömyys (PeVM 10/2020 vp). Samoin

perustuslakivaliokunta on kehottanut valtioneuvostoa harkitsemaan mahdollisuutta rajata alueellista soveltamisalaa maakuntajakoa hienosyisemmin (PeVL 6/2021 vp). Tartuntatautilain uusimman muutoksen yhteydessä eduskunta edellytti lausumassaan, että hallitus suhteuttaa lain perusteella annettavissa asetuksissa rajoitukset kunkin alueen vallitsevaan epidemiatilanteeseen ja tarvittaessa rajoitukset tulee asettaa eriytetysti maakuntaa pienemmälle alueelle (EV 35/2021 vp).

Ravitsemistoiminnan alueellisissa rajoituksissa maakuntia on pidetty perusjakona sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetun lain väliaikaisen muutoksen nojalla (153/2020, 184/2021 ja 257/2021) että tartuntatautilain väliaikaisen muutosten (400/2020, 727/2020, 165/2021 ja 447/2021) nojalla annetuissa valtioneuvoston asetuksissa.

Asetuksen valmistelussa on eduskunnan lausuman perusteella arvioitu mahdollisuutta rajoitusten kuntatasoiseen, seutukuntatasoiseen tai sairaanhoitopiirittaiseen alueelliseen soveltamiseen.

Alueiden jakaminen sairaanhoitopiireittäin olisi jonkin verran hienosyisempi verrattuna maakuntatasoiseen tarkasteleluun, mutta ero ei olisi merkittävä. Yleisesti maakuntia pidetään tunnetumpana aluejakona. Seutukuntajaolla ei ole virallista asemaa aluejakona ja sitä käytetään nykyisin tilastollisena aluejakona, jota Tilastokeskus ylläpitää.

Varsinaiset tiedot ja tilastot epidemiasta kootaan alueittain sairaanhoitopiirien tasolla. Kuntakohtaisesti tautitapaukset tilastoidaan henkilön kotikunnan mukaan. Välttämättömyyden edellytys merkitsee myös sitä, että valitun rajoituskeinon tulisi kohdistua mahdollisimman tarkasti ja tehokkaasti kohteisiinsa. Yleensä paikallisten tartuntatautiepidemioiden hallinnassa voi olla kysymys esimerkiksi yhden koulun, kaupunginosan tai kaupungin alueella tapahtuvista toimista. Esimerkiksi alueilla, joilla rokotuskattavuus on huono, voi esiintyä jonkin tartuntataudin paikallisia epidemioita, joita tulee hallita paikallisin keinoin eli esimerkiksi karanteenein ja kokoontumisrajoituksin. Se, millaisella alueella rajoituksia tulee toteuttaa, vaihtelee rajoitusten kohteen mukaan. Esimerkiksi jopa yhden koulun sulkeminen määrääjäksi voi tukahduttaa tehokkaasti jonkin paikallisen epidemian, koska koululaiset eivät siirry käymään koulua muualle. Sen sijaan ravitsemisliikkeet voivat saada asiakkaita laajaltakin alueelta ja erityisesti aluekeskukset keräävät ihmisten liikkumisen lisääntyessä kesällä sekä oman alueen asukkaita että matkailijoita yhteen.

Myöskään ihmisten työssäkäyntialueet eivät rajaudu henkilön kotikuntaan. Henkilöiden päivittäinen liikkuminen työssäkäyntialueen sisällä voi esimerkiksi tapahtua eri epidemian vaiheessa olevien kaupunkien ja niiden kehyskuntien välillä. Tästä seuraa kohonnut todennäköisyys sille, että tartunta voi olla peräisin myös muualta kuin henkilön kotikunnasta. Juuri ravitsemisliikkeisiin yhdistetyt tartuntaketjut ylittävät usein kuntarajat, jolloin yksittäisten kuntien kohdalla tehtyjen rajoitustoimien teho ei välttämättä vähennä tartuntoja toivotussa mitassa.

Rajoitusten välttämättömyyden edellytysten arvioinnissa ja seurannassa käytetään ajantasaista tietoa alueen epidemiatilanteesta, jotta valtioneuvosto voi arvioida täytyvätkö välttämättömyyden edellytykset alueella. Ryväsmäisen leviämistavan vuoksi epidemiatilanteen muutokset väestöpohjaltaan pienemmissä kunnissa voivat käytössä olevilla mittareilla olla hyvin äkillisiä ja suuria. Ilmaantuvuus (tapausta/100 000 asukasta) voi nousta hyvin korkealle lukumäärältään vähäisten tartuntojen johdosta. Nopeimmankin raportoinnin antama tilannekuva epidemian kehitymisestä on lisäksi jatkuvasti useita päiviä jäljessä. Tällä perusteella arvioituna hienosyinen kuntatasoinen rajoitusten määrittely olisi äkillisissä epidemian leviämistilanteissa sekä käytännössä että viestinnällisesti haastavaa ja voisi aiheuttaa epätietoisuutta elinkeinonharjoittajien keskuudessa.

Rajoitusten kohteena olevien alueiden määrittelyssä on kysymys niiden etujen ja haittojen arvioinnista, jotka liittyvät yhtäältä hienosyiseen historiatietoon perustuvaan tartuntamäärien erotteluun ja toisaalta epidemian leviämiseen liittyvien riskien todennäköisyyksien hallintaan liittyvään päätöksentekoon.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on painottanut, että yleisvaarallisten tartuntatauti-epidemioiden ja epidemioiden leviämisen torjunta perustuu tilastollisiin todennäköisyyksiin sekä riskien ennakkolliseen hallintaan. Koronaepidemian torjunnassa asiakasmäärän rajoittaminen sekä ravitsemisliikkeiden jaottelu erilaisiin ravitsemisliikkeisiin liittyvät erityisesti asiakkaiden välisten tartuntoja mahdollistavien kontaktien syntymisen ennaltaehkäisyyn. Valituissa rajoituskeinoissa on kyse väestön käyttäytymiseen liittyvistä todennäköisyyksistä (StVM 27/2020 vp).

Vaikka rajoitusten valmistelussa on otettu huomioon alueen epidemiatilanne, ei rajoitusten valmistelu ole suoraan perustunut siihen, että joissakin maakunnissa tai joissakin tyyppillisissä ravintolatiloihin olisi tapahtunut altistumisia ja

tartuntoja, vaan siihen, että erityisesti tuntemattomien ihmisten välisten pitkäaikaisten lähikontaktien rajoittamisella vähennetään todennäköisyyksiä taudin leviämiseen.

Maakuntajakolain (1159/1997) 1 §:ssä säädetään, että maakunnaksi määrätään alue, johon kuuluvat kunnat muodostavat toiminnallisesti ja taloudellisesti sekä alueen suunnittelun kannalta tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden. Maakunnat muodostavat tässäkin asetuksessa alueellisen perusjaon, jota käytetään, jos siitä ei ole perustelua syytä poiketa.

Asetuksen valmistelussa on aiemmin joidenkin viikkojen ajaksi erotettu toisistaan Lapin maakuntaan kuuluvat Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri ja Lapin sairaanhoitopiiri sekä Etelä-Savon maakuntaan kuuluvat Etelä-Savon sairaanhoitopiiri ja Itä-Savon sairaanhoitopiiri sellaisissa tilanteissa, joissa siihen on ollut alueen olosuhteisiin (poikkeuksellisen suuri pinta-ala, valtakunnanraja Ruotsin kanssa) tai hyvin suureen epidemiatilanteen eroon liittyviä syitä.

Edellä esitetyillä perusteilla asetuksessa tarkoitettujen rajoitukset on vallitsevassa epidemiatilanteessa säädetty pääsääntöisesti maakunnan tasolla. Tämä ei aina ole merkinnyt sitä, että jotkut ravitsemisliikkeet joutuisivat kärsimään siitä, että saman maakunnan alueella jossain muualla epidemiatilanne heikkenee koko maakunnan epidemian vaiheeseen vaikuttavasti. Maakuntatasoiseen tarkasteluun on kuulunut myös se, että jossakin maakunnan rajatussa osassa pahentunut epidemiatilanne ei välttämättä ole vaikuttanut siihen, millaisia rajoituksia koko maakunnan tasolle ja siten myös kyseiseen maakunnan osaan on säädetty.

Epidemian vaiheiden alueellisessa luokittelussa on käytetty samoja kriteerejä, jotka on esitetty koronaviruksen hillinnan hybridistrategian toimintasuunnitelmassa. Valtakunnan, aluetason ja kuntatason toimenpiteet epidemian leviämisen estämiseksi riippuvat suunnitelman mukaan epidemian luokittelussa käytössä olevista kolmesta vaiheesta: perustaso, kiihtymisvaihe ja leviämisvaihe.

Perustasolla epidemia ei kasva. Kriteerit ovat:

- tartuntojen ilmaantuvuus on alhainen
- ajoittain esiintyvät paikalliset ja alueelliset tartuntaketjut ovat hallittavissa, altistuneet ovat pääsääntöisesti jäljittävissä ilman jatkotartuntojen riskiä nostavaa viivettä, eikä merkittävää leviämistä tunnettujen rypäiden ulkopuolelle havaita
- uudet tapaukset ovat joko satunnaisia yksittäistapauksia tai ne todetaan pääosin karanteenissa jo olevilla.

Kiihtymisvaiheessa epidemian kasvu alkaa kiihtyä, tapausten alueellinen ilmaantuvuus on perustasoa korkeampi, ja esiintyy useita paikallisia ja alueellisia tartuntaketjuja. Seuraavia kriteerejä voidaan käyttää apuna epidemian arvioinnissa:

- tartuntojen 14 vuorokauden tapaussumma ei ylitä tasoa 25/100 000 asukasta
- positiivisten näytteiden osuus on $> 1\%$
- esiintyy joukkoaltistumisia
- yli 2/3 tartunnanlähteistä on selvitettävissä ja tartuntaketjut katkaistavissa ilman jäljityksestä johtuvaa viivettä
- sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakyky ja palveluiden saatavuus pystytään turvaamaan ilman erityistoimia.

Leviämisvaiheessa epidemian kasvu nopeutuu edelleen, ja tapaukset leviävät väestössä alueellisesti tai laajemmin. Jäljitys vaikeutuu. Seuraavia kriteereitä voidaan käyttää apuna väestöleviämisen arvioinnissa:

- tartuntojen 14 vuorokauden tapaussumma on suuruusluokkaa $>25-50/100\ 000$ asukasta vähintään kahtena peräkkäisenä viikkona
- positiivisten näytteiden osuus on $> 2\%$
- jäljittävyys heikkenee, noin 2/3 tartunnanlähteistä tai vähemmän on selvitettävissä, epidemiaan hillintään tarvittavien resurssien määrä kasvaa
- sairaala- ja tehohoidon määrän ennustetaan kääntyvän nousuun.

Asetuksessa säädettävät rajoitukset on alueittain valmisteltu siten, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toimittaa säännöllisesti sosiaali- ja terveysministeriölle virallisen arviointinsa siitä, minkä sairaanhoitopiirin (maakuntien) se on arvioi olevan epidemian kiihtymis- tai leviämisvaiheessa taikka perustasolla. THL:n arvio perustuu alueellisten koronakoordinaatioryhmien kokonaisarvioon epidemiatilanteesta. Vastaavasti rajoitusten välttämättömyyden edellytysten voimassaoloa seurataan ensisijaisesti THL:n sairaanhoitopiireiltä saamien tietojen perusteella.

Ihmisten tarttuvia tauteja koskevat asiat kuuluvat Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 29 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaan maakunnan alueella olevien ravitsemisliikkeiden sääntelyyn vaikuttaa se, että maakunnalla on Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan oma lainsäädäntövalta huomattavaan osaan niistä toimista, joilla covid-19-epidemiaa torjutaan (erityisesti terveyden- ja sairaanhoito). Maakunnalla on oma toimintasuunnitelmansa, jota se on myös ravitsemistoiminnan osalta soveltanut. Ahvenanmaan maakunnan hallitus on erikseen lausunnossaan 8.6.2021 korostanut maakunnan hyvää epidemiatilannetta ja kiinnittänyt valtioneuvoston huomiota siihen, että ravitsemistoiminnan rajoituksia tulee lieventää kautta linjan eri epidemian vaiheissa.

4.3 Rajoitusten kohdentuminen ravintolatyypeittäin ja -tiloittain

Rajoitusten välttämättömyysarvioinnissa tulee tarkastella aluetason epidemiatietojen lisäksi niitä ravintolatyyppejä, joita rajoitukset koskivat. Tartuntatautilain 58 a §:n 2 momentissa ravitsemisliikkeet jaotellaan niiden ravitsemistoiminnan luonteeseen liittyen sillä perusteella, pidetäänkö niissä pääsääntöisesti tarjolla nautittavaksi ravitsemisliikkeen tiloissa alkoholijuomia. Laissa asiakaspaikkamäärän rajoituksia koskevan eriytetyn sääntelyn kriteeriksi säädettyä tunnusmerkistöä on käytetty voimassa olevassa asetuksessa myös muiden rajoitusten – erityisesti aukioloajan ja anniskeluajan rajoitusten - välttämättömyyden arvioinnissa. Tämä johtuu siitä, että muita ravitsemistoiminnan olennaisia piirteitä huomioon ottavia kriteerejä ei ole olemassa. Lisäksi laissa jo säädetystä kriteeristä poikkeavat muut määritelmit johtaisivat todennäköisesti sekaannuksiin säännösten noudattamisessa ja soveltamisessa.

Rajoitusten on tartuntatautilain 58 a §:n 5 momentin mukaan oltava välttämättömiä myös niissä ravitsemisliikkeissä, joita ne koskevat. Ravintolan toiminta-ajatukseen ja sen tilojen luonteeseen perustuvan erottelun taustalla on tarve kohdistaa rajoitukset mahdollisimman tarkasti ja tehokkaasti sellaiseen toimintaan, jossa tautiriskejä syntyy. Tartuntatautilain uusimman muutoksen yhteydessä eduskunta edellytti lausumassaan, että hallitus ottaa lain perusteella annettavissa asetuksissa huomioon eri ravintolatyyppeiden (ravitsemisliikkeet, joiden pääasiallisena ravitsemistoimintana on tarjota maksusta alkoholijuomia sekä muut ravitsemisliikkeet) sekä sisä- ja ulkotilojen erilaiset riskiprofiilit ja vähäriskisempään toimintaan suunnataan kevyempiä aukiolo- ja anniskeluaikarajoituksia. (EV 35/2021 vp).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnon mukaan ravitsemisliikkeisiin liittyvien altistumistilanteiden määrän arviointi on haasteellista. Altistuneiden todellisen määrän arvioidaan olevan raportoitua määrää huomattavasti suurempi, sillä pienempiä altistustilanteita on paljon ja hyvin usein altistuneiksi voidaan nimetä tai tunnistaa vain oman seurueen jäsenet eikä muita, toisilleen tuntemattomia asiakkaita. Sama koskee myös ravitsemisliikkeissä tapahtuneiden tartuntojen määrää, joka on huomattava aliarvio johtuen sekä raportoinnin puutteesta että siitä, että tartunnan lähde jää nykyisellään noin kolmanneksessa tapauksista selvittämättä. Laitoksen mukaan on tärkeä ymmärtää, että erilaisten altistumisympäristöjen kohdalla on suuria eroavaisuuksia siinä, miten helposti ja luotettavasti on mahdollista todeta tartuntojen lähde. Esimerkiksi työpaikoilla ja oppilaitoksissa tämä on melko helppoa, mutta ravitsemisliikkeiden kohdalla huomattavasti vaikeampaa, koska ihmisten vaihtuvuus on suurta eikä kävijöistä pidetä kirjaa. Koska altistumiset ja tartuntaluvut ovat aliraportoituja, on haasteellista eritellä erityisen riskialttiita ajankohtia tai muita olosuhteita ravitsemisliikkeissä. Ravintoloissa, kuten muissakin ympäristöissä, tartuntariskiä lisääviä tekijöitä ovat joka tapauksessa ahtaat, huonosti ilmastoidut sisätilat, kovaääninen puhe ja turvaväleistä lipsuminen.

Kun ravitsemisliikkeet olivat 9.3.–18.4. suljettuina, koronavirustartunnat vähenivät 57 %: Ravintolasulkua edeltävällä viikolla (vko 9) tartuntoja ilmeni yhteensä 4 463 ja sulun viimeisellä viikolla (vko 15) enää 1 931. Kaikista rajoitustoimista ravintolasululla näyttää Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan olleen kaikkein suurin vaikutus tartuntariskien vähentämiseen. Todennäköisesti tämä on liittynyt erityisesti alkoholin myyntiin sekä ohjelmalveluita tarjoavien erikoistuneiden baarien, pubien, klubien ja yökerhojen sulkemiseen.

Ravitsemisliikkeiden anniskelu- ja aukioloaikoja sekä asiakaspaikkoja on rajoitettu alueellisesti epidemiatilanteen mukaan. Hygieniatoimista ja rajoituksista huolimatta on silti todettu lukuisia ravitsemisliikkeistä alkunsa saaneita laajoja tartuntaketjuja ja altistumistilanteita, joissa lähes kaikki ravitsemisliikkeessä asioineet ovat saaneet tartunnan. Riski on ollut suurin niissä ravitsemisliikkeissä, joissa alkoholin anniskelu muodostaa suuren osan tuloista. Tartuntoja on todettu myös pääasiassa ruokailuun keskittyvissä ravitsemisliikkeissä. Ravintolasulun jälkeisenä aikana (19.4. alkaen) sekä tartuntoja että joukkoaltistumisia, joissa vähintään 10 henkilöä on voitu tunnistaa ravitsemisliikkeessä altistuneiksi, on raportoitu tapahtuneen sekä ruoka- että anniskeluravintoloissa.

Tartuntariskin voidaan arvioida ainakin jossain määrin olevan erilainen ravitsemisliikkeiden sisä- ja ulkotiloissa. Tartuntojen leviämiseen vaikuttaa ilman vaihtuvuus, joka on suljetuissa sisätiloissa heikompi kuin ulkona. Tartuntariskiinkin

vaikuttaa kuitenkin tilatyypistä riippumatta se, miten sisä- tai ulkotilassa oleskellaan ja kuinka etäisyyksiä voidaan ylittää ja kuinka hyvin fyysisiä kontakteja tosiasiallisesti vältetään.

On ilmeistä, että herkemmin tarttuvan virusmuunnoksen runsastuminen on entisestään lisännyt tartuntariskejä kaikissa ravitsemisliikkeissä ja se lisää riskiä myös liikkeiden ulkotiloissa kuten terasseilla, joissa vietetään runsaasti aikaa, sekä muissa tiloissa missä aikuisväestö kohtaa ja kokoontuu.

Leviämisvaiheen rajoituksia ei sovelleta millään alueella. Asetuksessa säädettäisiin kiihtymisvaiheessa - eli Kymenlaakson, Päijät-Hämeen, Pirkanmaan, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakuntien alueella - edelleen asiakasmäärien rajoituksista juuri ravitsemisliiketyypeittäin eri tyyppisiin liikkeisiin arvioitujen tartuntariskien perusteella.

Vaatusasiakkaiden istumapaikoista koskisi sisätiloissa edelleen kaikkia alueita, mutta ulkotiloissa vaatimusta ei ole. Kun anniskelu- ja aukioloaika rajoitukset koskisivat kiihtymisvaiheessa enää vain aamuyön anniskelua ja aukioloa, rajoitukset koskisivat itsessään ennen kaikkea anniskeluvaltaisia liikkeitä, ei niinkään ruokaravintoloita.

Vaikka ulkotiloissa on vähäisemmät riskit tartuntataudin leviämiseen, ehdotettuja anniskelu- ja aukioloaikoja ei säädettäisi erilaisiksi sisä- ja ulkotiloissa. Anniskelu- ja aukioloaika koskevat rajoitukset koskisivat vain aamuyötä, jolloin rajoitusten eriyttämisen aiheuttamat riskit nousevat arvion mukaan suuremmiksi kuin saavutetut taloudelliset tai muut hyödyt. Jos esimerkiksi aukioloajat olisivat yöllä liikkeiden ulkotiloissa pidemmät kuin sisätiloissa, liikkeen sisätilat olivat joka tapauksessa auki ruoan ja juoman myymisen ja wc- ja pesutilojen sijainnin vuoksi. Liikkeen sisätiloissa tapahtuvia kontakteja voisi olla vaikea hallita aamuyön aikaan, kun ulkotiloja eivät koske mitkään asiakasmäärärajoitukset ja kun kaikki asiakkaiden liikkumista sisätiloissa koskevat rajoitukset on juuri poistettu. Näin ollen sisä- ja ulkotiloja koskevien rajoitusten eriyttämisen sijasta muutosten seuraavassa vaiheessakin painotetaan rajoitusten yhtäaikaista poistamista.

4.4 Asiakaspaikkarajoitukset

Kymenlaakson, Pirkanmaan, Päijät-Hämeen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakuntien lisäksi ehdotetaan, että myös Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Satakunnan maakunnassa sijaitsevan ravitsemisliikkeen, jonka pääasiallisena ravitsemistoimintana on tarjota yleisölle maksusta elintarvikelaissa (23/2006) tarkoitettussa elintarvikehuoneistossa alkoholijuomia, sisätilassa tai sen osassa saa oleskella yhtäaikaisesti enintään puolet tartuntatautilain (1227/2016) 58 a §:n 2 momentissa tarkoitettua anniskeluluvan tai rakennussuunnitelman mukaisesta suurimmasta määrästä asiakkaita tai henkilöitä. Edellä mainitussa maakunnassa sijaitsevan muun kuin edellä tarkoitettua ravitsemisliikkeen sisätilassa tai sen osassa saa oleskella yhtäaikaisesti enintään kolme neljäsosaa mainitussa momentissa tarkoitettua määrästä asiakkaita tai henkilöitä.

Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta on korostanut, että yleisvaarallisten tartuntatautien epidemioiden leviämisen torjunta perustuu tilastollisiin todennäköisyyksiin sekä riskien ennakkolliseen hallintaan. Riskien hallinnan näkökulmasta merkityksellistä eri ravitsemisliikkeiden kohdalla on se, miten hallitaan asiakkaiden välisten kontaktien muodostumista. Tästä näkökulmasta merkitystä on myös alkoholin nauttimisella, joka osaltaan voi lisätä kontaktien syntymistä hallitsemattomammin. Koronaepidemian torjunnassa asiakasmäärän rajoittaminen ja ravitsemisliikkeiden rajoittelu erilaisiin ravitsemisliikkeisiin liittyvät valiokunnan mukaan erityisesti asiakkaiden välisten tartuntoja mahdollistavien kontaktien syntymisen ennaltaehkäisyyn. Valituissa rajoituskeinoissa on kyse väestön käyttäytymiseen liittyvistä todennäköisyyksistä.

Asiakaspaikkarajoitukset asetuksen 4 §:ssä eivät ole koskeneet Ahvenanmaan maakuntaa. Tämä rajausta johtuu siitä, että Ahvenanmaan maakunnan itsehallintolainsäädännöstä johtuen anniskeluluvissa tai rakennussuunnitelmissa ei välttämättä ole asiakkaiden enimmäismääriä.

Asiakaspaikkarajoitusten oikeasuhteisuuden arvioinnissa on jo aiemmin otettu huomioon se, että koronavirustartunta on levinnyt ryväsmaisesti sekä niissä maakunnissa, joissa tartuntoja on todettu suhteessa enemmän, että niissä maakunnissa, jotka ovat olleet huomattavastikin matalamman ilmaantuvuuden alueita. Tämän vuoksi ihmisten etäisyyden pitämiseen liittyvien velvoitteiden arvioitiin erityisesti muita rajoituksia purettaessa olleen tarpeen koskea myös vähäisemmän ilmaantuvuuden alueita.

Juuri asiakasmääriä koskevien rajoitusten myönteisiä puolia on, että ne koskevat vain sellaisia tilanteita, joissa asiakkaita on nimenomaan liikkeen sisätiloissa paljon ja tiheässä. Näin ollen ne rajoittavat elinkeinon harjoittamista vain silloin ja siltä osin kuin tällaista rajoittamista voidaan pitää epidemian leviämisen estämiseksi välttämättömpänä. Kun asiakkaiden liikkumisrajoituksia ja anniskelu- ja aukioloaikarajoituksia on lievennetty merkittävästi jo koko Suomessa ja kun epidemiatilanne ei enää edellytä asiakasmäärää koskevia rajoituksia koko maassa, ehdotus perustuu silti edelleen siihen, että kiihtymisvaiheessa olevalla alueella ravintolatyyppin mukaan säädettyä rajoitusta on välttämättä ainakin jonkin aikaa soveltaa.

4.5 Anniskelu- ja aukioloaikarajoitukset

Kymenlaakson, Pirkanmaan, Päijät-Hämeen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maakuntien lisäksi ehdotetaan, että myös Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Satakunnan maakunnassa sijaitsevassa ravitsemisliikkeessä alkoholijuomien anniskelu on lopetettava viimeistään kello 24 ja liikkeen saa pitää avoinna ravitsemistoiminnan asiakkaille kello 5:stä kello 1:een.

Anniskelu- ja aukioloaikaa koskevat rajoitukset oli aiemmin säädetty siten, että tiukimmat rajoitukset koskivat leviämisvaiheen alueita. Näistä rajoituksista on jo epidemiatilanteen parantumisen vuoksi luovuttu.

Ihmisten välisten kontaktien ehkäisemisen kannalta on riskialtista, jos aukioloaikojen ja mahdollisesti siihen liittyvän anniskelun takia asiakaskontaktit muodostuvat epidemian leviämisen kannalta relevantiksi sellaisiksi, että etäisyys- tai hygieniavaatimuksistakaan ei tartuntataudin leviämisen estämiseksi voida kunnolla huolehtia. Suomalaisten alkoholinkäyttö on yöaikaan tyypillisesti humalajuomista sekä kodeissa että anniskelupaikoissa. Päihtymys vähentää estoja ja heikentää harkintakykyä, mikä voi johtaa varotoimien, kuten turvavälien ja käsihygienian, laiminlyöntiin. Tämänhetkisen tiedon mukaan kovaääninen puhe ja huutaminen levittävät koronavirusta tehokkaammin kuin rauhallinen puhe. Tartuntariski voi tällaisissa tilanteissa olla suuri, vaikka etäisyys virusta kantavaan ihmiseen olisi useita metrejä.

Sen lisäksi, että ihmisten pitkäaikaiseen oleskeluun samoissa sisätiloissa liittyy yleisesti riskejä, erityisesti myöhäisillalla ja aamuyön tunteina ravitsemisliikkeiden aukiolo- ja anniskeluaikaa koskevien rajoitusten tarkoituksena on rajoittaa asiakkaiden altistumisaikaa ja -tapoja sekä sisä- että ulkotiloissa silloin, kun ravitsemisliikkeissä tyypillisesti nautitaan yhdessä alkoholijuomia tai jolloin ravitsemisliikkeen asiakkaat muutoin voisivat olla päihtyneitä. Kun kysymys on alkoholin keskimääräisestä vaikutuksesta ihmisten käyttäytymiseen, vaikutus ei suoranaisesti riipu siitä, onko ravitsemisliikkeen pääasiallinen toiminta tarjota asiakkaille alkoholijuomia vai ei. Ratkaisevampaa on keskimäärin, tarjoillaanko alkoholijuomia asiakkaalle pidempään. Tartuntataudin leviämisen kannalta riskejä voi myös syntyä siitä, että jotkut ravintolat joutuisivat lopettamaan anniskelunsa aikaisemmin samalla, kun asiakkaat voisivat siirtyä jatkamaan alkoholijuomien nauttimista toisiin ravintoloihin.

Näiden seikkojen vuoksi alkoholijuomien anniskeluaikojen koskevien rajoitusten säätäminen on tasapainottelua sen suhteen, mitä hyötyjä ja haittoja voi esiintyä eri tyyppisten ravitsemisliikkeiden ja sisä- ja ulkotilojen rajoitusten erotelun tuloksena. Leviämisvaiheen alueilla ankaria ravitsemisliikkeiden anniskelu- ja aukioloaikaa koskevia rajoituksia pidettiin välttämättöminä, mutta epidemiatilanne parantui eivätkä huomattavat rajoitukset ole enää olleet välttämättömiä.

Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Satakunnan maakuntia koskevan rajoituksen välttämättömyysarvioinnissa on tässä yhteydessä kiinnitetty huomiota ensinnänsi siihen, että ravitsemisliikkeiden aukioloajan rajoittamisella on yhteys alkoholijuomien anniskeluaikaan ja niihin tartuntariskeihin, jotka liittyvät alkoholin nauttimiseen yhdessä. Rajoitus koskisi enää vain aamuyön anniskelua ja aukioloa ja jatkossa tästäkin rajoituksesta on tarkoitus luopua epidemiatilanteen salliessa.

Aukioloajan rajoitukset eivät lain 58 a §:n 7 momentin mukaan koske Suomen ja ulkomaiden välillä tai ulkomailla kulkevassa vesi- ja ilma-aluksessa eikä polttonesteiden jakeluaseman yhteydessä toimivia ravitsemisliikkeitä.

4.6 Rajoitusten oikeasuhtaisuuden kokoavaa arviointia

Rajoitusten yhteyttä ravitsemisliiketoimintaan ja sen luonteeseen sekä eri rajoitusten välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta on tarkasteltu yleisesti asetuksen antamisen yhteydessä (Muistio 29.6.2021) sekä hallituksen esityksessä HE 32/2021 vp.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt yleisesti huomiota tarpeeseen arvioida perusoikeusnäkökulmasta rajoitustoimien yhteiskunnalle aiheuttamia kokonaishaittoja suhteessa niillä saavutettuun hyötyyn.

Rajoitusten vaikutusten määrällinen arviointi on ollut huomattavan vaikeaa. Rajoituksilla on varmuudella konkreettisia taloudellisia vaikutuksia ravitsemisliikkeiden toimintaan, vaikka vaikutusten tarkkaa määrää on vaikea erottaa muiden rajoitusten ja ihmisten käyttäytymisen muutosten aiheuttamista vaikutuksista. Vastaavasti ehdotetuilla rajoituksilla pyritään perustellusti vaikuttamaan sekä alueilla vallitsevissa epidemiatilanteissa edelleen oleviin konkreettisiin tartuntariskeihin ja niistä syntyviin kustannuksiin että jossain määrin epävarmemmin toteutuviin, mutta täysin mahdollisiin huomattaviin ihmisten terveyteen ja elämään liittyviin riskeihin ja kustannuksiin. Ravitsemistoiminnalle asetetut rajoitukset ovat joka tapauksessa aiheuttaneet huomattavia taloudellisia kustannuksia ja haittoja tuhansille ravitsemisliikkeille ja kymmenille tuhansille ravintolatyöntekijöille.

Epidemian kiihtymisen ja mahdollisen leviämisen vakaviakaan vaikutuksia ei vielä voida sulkea pois tai edes luotettavasti ennakoida. Nopeimminkin raportoinnin antama tilannekuva epidemian kehittymisestä on jatkuvasti useita päiviä jäljessä. Vaikka eri toimien vaikutuksia on vaikea erottaa toisistaan, ja millään rajoituksilla ei nyt voida varmasti estää tällaisten tilanteiden syntymistä, esityksessä tarkoitetuilla rajoituksilla vähennetään edelleen niiden todennäköisyyttä.

Voimassa olevien ja nyt ehdotettujen rajoitusten välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden kannalta merkitystä on sillä, että rajoitusten nähdään edelleen jäävän hyvin lyhytaikaisiksi.

Rajoitusten oikeasuhtaisuuden arviointiin vaikuttaa edelleen se, voidaanko niiden aiheuttamia taloudellisia menetyksiä kompensoida. Korvauksia koskeva laki yritysten määräaikaisesta kustannustuesta (508/2020) on voimassa 31.12.2021 saakka.

Nyt ehdotettujen kiihtymisvaiheeseen siirtyneiden uusien maakuntien (Kainuu, Kanta-Häme, Keski-Suomi, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo ja Satakunta) lisäämisellä asetukseen on vaikutuksia ravitsemisliikkeiden myynnin positiiviseen kehitykseen näillä alueilla. Myynnin kasvu voi pysähtyä tai kääntyä laskuun ja pienimmille yrityksille asiakasmäärien rajaaminen voi pahimmillaan tehdä liiketoiminnasta kannattamatonta. Rajoitusten aiheuttamia taloudellisia menetyksiä kompensoidaan kuitenkin yritysten määräaikaisesta kustannustuesta annetun lain mukaisesti, mikä osaltaan vähentää rajoituksista johtuvia haitallisia vaikutuksia yritysten taloudelliseen tilanteeseen.

Ravitsemisalan työntekijöille rajoituksista mahdollisesti aiheutuvan työttömyyden arvioidaan olevan lyhytaikaista, sillä myös rajoitusten keston arvioidaan jäävän lyhytaikaiseksi. Toisaalta tilanteessa, jossa rajoitustoimiin ei ryhdyttäisi tässä vaiheessa, voisi epidemian paheneminen johtaa merkittävämpiin rajoitustoimiin, jolla olisi nyt ehdotettujen rajoitusten mahdollisia haitallisia työllisyysvaikutuksia mittavimmat vaikutukset alueiden työllisyyteen myös muilla aloilla.

Ravitsemisliikkeiden rajoituksilla voi olla haitallisia vaikutuksia myös alueiden rajoitusten kohteena olevien alueiden asukkaiden hyvinvointiin, mikäli he eivät voi halutessaan näitä palveluja täysimääräisesti käyttää. Nämä mahdolliset haitalliset vaikutukset jäänevät kuitenkin vähäisiksi ja lyhytaikaisiksi, ottaen huomioon, ettei ravitsemisliikkeiden toiminta kuitenkaan lakkaa kokonaan ja nyt ehdotettujen rajoitusten arvellaan olevan voimassa vain lyhyen aikaa.

Rajoitustoimien tavoitteena on ehkäistä epidemian leviämistä ja epidemiatilanteen pahenemista ja näin ollen turvata ihmisten terveyttä ja henkeä vakavalta yleisvaaralliselta tartuntataudilta. Epidemian paheneminen voisi johtaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon kapasiteetin ylikuormittumiseen, minkä vuoksi rajoitusten taustalla on myös sosiaali- ja terveydenhuollon kantokyvyn ja palvelujen turvaaminen rajoitustoimien kohteena olevilla alueilla.

Ravitsemistoiminnan rajoittaminen covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi perustuu kansainvälisiin ja kansallisiin kokemuksiin ja tutkimustuloksiin, että epidemiaa voivat kiihdyttää merkittävästi tilanteet, joissa ihmiset viettävät vapaa-aikaansa pitkään ahtaissa sisätiloissa, joissa on paljon ihmisiä tiiviissä kontaktissa. Kuten edellä todettiin, Suomessakin koronavirustartunnat vähenivät 57 %:a sinä aikana, jolloin ravitsemisliikkeet olivat kokonaan suljettuina. Aikaisempien havaintojen perusteella on todettu, että riski tartunnan saamiseen ja altistumiseen on ollut suurin niissä ravitsemisliikkeissä, joissa alkoholin anniskeli muodostaa suuren osan tuloista. Tartuntoja on kuitenkin todettu myös pääasiallisesti ruokailuun keskittyvissä ravitsemisliikkeissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan kaikista rajoi-

tustoimista juuri ravintolasululla vaikuttaisi olleen kaikkein suurin vaikutus tartuntariskien vähentämiseen. Nyt ehdotetussa asetuksen muutoksessa ei suljettaisi ravitsemisliikkeiden toimintaa, vaan pyrittäisiin mahdollisimman vähäisillä rajoitustoimilla ehkäisemään tehokkaasti epidemian leviäminen alueilla ja siten turvaamaan alueella olevien terveyttä ja henkeä, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuutta.

Uusien kiihtymisvaiheeseen siirtyneiden maakuntien sisällyttäminen ravitsemistoimintaa koskevien rajoitusten piiriin edistää myös alueellista yhdenvertaisuutta, ottaen huomioon, että samanlaisissa tilanteissa ryhdytään alueellisesti samanlaisiin toimiin sekä turvataan yhdenvertaisesti kaikkien kiihtymisvaiheessa olevien maakuntien asukkaiden terveyttä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kantokykyä.

Rajoitusten muutostarpeen arviointia on tarkoitus jatkaa säännöllisesti alueiden epidemiatilanteen mukaisesti ja lisäksi tarkastella kokonaisuutena valtioneuvoston istunnossa elokuun alkupuolella. Tässä yhteydessä huomioon otetaan erityisesti muiden suositusten ja rajoitusten kokonaisuus sekä se, että väestön rokotekattavuus lisääntyy ja epidemian aiheuttamat riskit sekä yksilöille että terveydenhuoltojärjestelmälle vähenevät. Tällä hetkellä ja siihen asti ehdotettujen rajoitusten arvioidaan täyttävän välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

5 Yhteenveto rajoitusten vaikutuksista

Nyt ehdotettavilla ravitsemistoiminnan aukiolo- ja anniskelurajoituksilla on vaikutuksia sekä alueiden yrityksiin että työllisyystilanteeseen. Rajoitusten suurimmat taloudelliset vaikutukset kohdistuvat seurusteluravintoloiden, pubien, baarien ja yökerhojen toimintaan, jotka joutuvat rajoittamaan aukiolo- ja anniskeluaikojaan. Asetuksen asiakasmääriä koskevilla rajoitustoimilla voidaan katsoa olevan vaikutuksia kuitenkin myös pienempiin ravitsemisliikkeisiin, kahviloihin tai ruokaravintoloihin.

Rajoitusten kohdentumisen takia ei voida tehdä suoraan johtopäätöksiä rajoitusten valtakunnallisista yritys- ja työllisyysvaikutuksista. Majotus- ja ravitsemisalan koronaa edeltävään huippuvuoteen 2019 verrattaessa kuukausittainen kokonaisliikevaihto on näillä aloilla pysynyt hyvin alhaisena alkuvuonna 2021, vaikka Tilastokeskuksen mukaan ravitsemistoiminnan liikevaihto kasvoikin valtakunnallisesti vuoden 2021 toukokuussa. Uusilla rajoituksilla on vaikutusta ravitsemisliikkeiden myynnin positiiviseen kehitykseen, koska uudet rajoitukset vaikuttavat ihmisten liikkumiseen ja kulutuskäyttäytymiseen. Toisaalta kohdennetuilla rajoituksilla vahvistetaan asiakkaiden luottamusta esimerkiksi turvalliseen ravintolassa käyntiin.

Sisärajavalvonnan päättymisen (26.7.2021) mahdollisia vaikutuksia tartuntamääriin on toistaiseksi mahdotonta arvioida. Ulkomaisten matkailijoiden maahanpääsillä ennakoidaan olevan kuitenkin positiivisia vaikutuksia ravitsemisliikkeiden liikevaihtoon erityisesti sellaisissa maakunnissa, joihin kohdistuu matkailua.

Rajoitukset voivat saada aikaan ammatin ja elinkeinonharjoittamisen estymisen ja siten aiheuttaa toimeentulon menetysten johdosta inhimillistä kärsimystä sekä hyvinvointi- ja terveysongelmia. Lyhytkestoisina rajoitusten työllisyysvaikutukset jäävät marginaalisiksi, mutta saattavat nousta muutamiin satoihin henkilöihin, mikäli rajoitusten voima- saolo pitkittyy esimerkiksi 2-3 kuukauden mittaisiksi. Matkailu- ja ravitsemisalalla osaavan henkilöstön siirtyminen toisille toimialoille pitkään jatkuneiden lomautusten ja epävarmojen tulevaisuuden työllisyysnäköymien vuoksi on kuitenkin yksi työllisyysvaikutuksiin liittyvä huolenaihe.

Rajoituksilla on useita, osittain vastakkaisia vaikutuksia kansalaisiin. Ne muun muassa kaventavat mahdollisuuksia viettää aikaa ravintoloissa, mutta myös vähentävät pelkoa ravintoloista leviävistä tartuntaketjuista. Koska rajoitusten on aiempien kokemusten perusteella todettu hidastavan taudin etenemistä ja siten edesauttavan mahdollisimman nopeaa paluuta perustason tilanteeseen, on tällä vaikutusta myös henkiseen kriisinkestävytyteen. Mitä nopeammin pääsemme normaalitilanteeseen, sitä pienemmiksi vaikutukset niin talouteen, yhteiskuntaan, palveluihin kuin yksilötasollekin muodostuvat.

Rajoitusten ja niiden noudattamisen valvonta kuuluu aluehallintovirastoille, joten rajoitukset aiheuttavat lisätöitä asianomaisille aluehallintovirastoille. Aluehallintovirastot ovat valvoneet velvollisuuksien ja rajoitusten noudattamista pääosin rinnan alkoholilain valvonnan yhteydessä. Vaikka käytössä ei ole ollut lisäresursseja, valvontaa on toteutettu erinomaisesti ennen kaikkea neuvoin ja ohjein.

Ravitsemistoiminnan rajoittaminen covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi perustuu niihin kansainvälisiin ja kansallisiin kokemuksiin ja tutkimustuloksiin, että epidemiaa voivat kiihdyttää merkittävästi tilanteet, joissa ihmiset viettävät vapaa-aikaansa pitkään ahtaissa sisätiloissa, joissa on paljon ihmisiä tiiviissä kontaktissa. Tällaisissa tilanteissa yksikin tartuttava henkilö voi altistaa virukselle suuren joukon ihmisiä, joista voi käynnistyä laajoja tartuntaketjuja.

Ihmisten välisten kontaktien ehkäisemisen kannalta on riskialtista, jos aukioloaikojen ja mahdollisesti siihen liittyvän anniskelun takia asiakaskontaktit muodostuvat epidemian leviämisen kannalta relevantisti sellaisiksi, että etäisyys- tai hygienia-vaatimuksistakaan ei tartuntataudin leviämisen estämiseksi voida kunnolla huolehtia. Suomalaisten alkoholin käyttö on yöaikaan tyypillisesti humalajuomista sekä kodeissa että anniskelupaikoissa. Päihtymys vähentää estoja ja heikentää harkintakykyä, mikä voi johtaa varotoimien, kuten turvavälien ja käsihygienian, laiminlyöntiin. Hygienia-toimista ja rajoituksista huolimatta on silti todettu lukuisia ravitsemisliikkeistä alkunsa saaneita laajoja tartuntaketjuja ja altistumistilanteita, joissa lähes kaikki ravitsemisliikkeessä asioineet ovat saaneet tartunnan. Riski on ollut suurin niissä ravitsemisliikkeissä, joissa alkoholin anniskelu muodostaa suuren osan tuloista. Tartuntoja on todettu myös pääasiassa ruokailuun keskittyvissä ravitsemisliikkeissä.

Sen lisäksi, että ihmisten pitkäaikaiseen oleskeluun samoissa sisätiloissa liittyy yleisesti riskejä, erityisesti myöhäisillalla ja aamuyön tunteina ravitsemisliikkeiden aukiolo- ja anniskeluaikaa koskevien rajoitusten tarkoituksena on rajoittaa asiakkaiden altistumisaikaa ja -tapoja sekä sisä- että ulkotiloissa silloin, kun ravitsemisliikkeissä tyypillisesti nautitaan yhdessä alkoholijuomia tai jolloin ravitsemisliikkeen asiakkaat muutoin voisivat olla päihtyneitä

Rajoitustoimien tavoitteena on ehkäistä epidemian leviämistä ja epidemiatilanteen pahenemista ja näin ollen turvata ihmisten terveyttä ja henkeä vakavalta yleisvaaralliselta tartuntataudilta. Epidemian paheneminen voisi johtaa myös sosiaali- ja terveydenhuollon kapasiteetin ylikuormittumiseen, minkä vuoksi rajoitusten taustalla on myös sosiaali- ja terveydenhuollon kantokyvyn ja palvelujen turvaaminen rajoitustoimien kohteena olevilla alueilla.

Ravitsemistoiminnan rajoittaminen covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi perustuu kansainvälisiin ja kansallisiin kokemuksiin ja tutkimustuloksiin, että epidemiaa voivat kiihdyttää merkittävästi tilanteet, joissa ihmiset viettävät vapaa-aikaansa pitkään ahtaissa sisätiloissa, joissa on paljon ihmisiä tiiviissä kontaktissa. Kuten edellä todettiin, Suomessakin koronavirustartunnat vähenivät merkittävästi aikana, jolloin ravitsemisliikkeet olivat kokonaan suljettuina. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan kaikista rajoitustoimista juuri ravintolasululla vaikuttaisi olleen kaikkein suurin vaikutus tartuntariskien vähentämiseen.

Nyt ehdotetussa asetuksen muutoksessa ei suljettaisi ravitsemisliikkeiden toimintaa, vaan pyrittäisiin mahdollisimman vähäisillä rajoitustoimilla ehkäisemään tehokkaasti epidemian leviäminen alueilla ja siten turvaamaan alueella olevien terveyttä ja henkeä, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuutta.

Liite 1. Yhteenveto epidemiatilanteen kehittymisestä sairaanhoitopiireittäin. Taulukossa esitetään viimeisten viikkojen ilmaantuvuudet, tapausten määrä sekä covid-19-positiivisten näytteiden osuus kaikista testatuista näytteistä. Epidemiatasojen määrittelyyn käytettävät kriteerit on kuvattu alemmassa taulukossa.

Aluehallintovirasto	Sairaanhoitopiiri	Ilmaantuvuus (tapausta / 100 000 asukasta)		Tapausten määrä		Positiivisten näytteiden osuus (%) testatuista näytteistä	
		14 vrk		7 vrk		7 vrk	
		27.6.–10.7.	11.–24.7.	11.–17.7.	18.–24.7.	11.–17.7.	18.–24.7.
Etelä-Suomi	HUS	87.7	156.3	1 277	1 385	3.2	3.3
	Etelä-Karjala	40.9	40.1	23	28	1.9	2.0
	Kymenlaakso	74.7	50.2	43	39	2.1	1.6
	Päijät-Häme	113.0	120.2	123	129	3.9	3.6
	Kanta-Häme	21.6	53.2	50	41	2.5	1.6
Lounais-Suomi	Varsinais-Suomi	65.6	105.6	174	338	2.3	3.8
	Satakunta	19.9	42.7	42	50	1.3	1.3
Länsi- ja Sisä-Suomi	Pirkanmaa	50.4	79.3	175	254	2.6	3.0
	Keski-Suomi	20.6	43.5	25	85	1.1	2.9
	Etelä-Pohjanmaa	21.8	16.6	15	17	0.8	0.7
	Keski-Pohjanmaa	5.2	6.5	1	4	0.1	0.3
	Vaasa	9.4	15.9	14	13	0.7	0.6
Itä-Suomi	Etelä-Savo	18.4	33.8	10	23	0.8	1.1
	Itä-Savo	12.5	17.5	2	5	0.3	0.5
	Pohjois-Savo	32.8	41.4	53	48	1.8	1.4
	Pohjois-Karjala	34.2	52.5	28	58	1.1	1.6
Pohjois-Suomi	Pohjois-Pohjanmaa	9.7	15.6	17	47	0.3	0.8
	Kainuu	40.4	111.5	36	44	2.0	2.6
Lappi	Lappi	27.3	50.3	31	28	0.7	0.6
	Länsi-Pohja	5.0	30.2	5	13	0.1	2.9
Ahvenanmaa		3.3	19.9	2	4	0.4	0.7

*Näytemäärien raportoinnissa voi esiintyä viiveitä, joten positiivisten näytteiden osuudet voivat muuttua jälkikäteen.

	Tartuntojen ilmaantuvuus (tapausta / 14 vrk / 100 000 asukasta)	Positiivisten näytteiden osuus
Leviämisvaihe	yli 25–50	yli 2 %
Kiihtymisvaihe	alle 25	yli 1 %
Perustaso		alle 1 %